

Uchwała Nr XXXIX/329/2021

Rady Gminy Ostróda

z dnia 15 listopada 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Gminy Ostróda.

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.), Rada Gminy Ostróda uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Gminy Ostróda, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Ostróda.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Ostróda

Janusz Sadowski

Załącznik do uchwały nr XXXIX/329/2021
Rady Gminy Ostróda
z dnia 15 listopada 2021 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2021-2024
DLA GMINY OSTRÓDA**

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY OSTRÓDA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Ostróda na lata 2021 – 2024” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020, poz. 282, 782, 1378)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

- prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;

- roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

- badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

- historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

- krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

- otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378).

art. 7 ust. 1 pkt. 9 „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: 9)kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378).

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),

- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,

2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia

– przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471, 1378).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.; park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyfikacyjny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami. Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Wpis do rejestru zabytków**

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik

wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

• **Pomnik Historii**

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

• **Park kulturowy**

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

• **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego**

Relacje pomiędzy ochroną zabytków, a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu na lata 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.

2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.

3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.

4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno–edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie

ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.

2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet i tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i

nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

W związku z ogólnikowym charakterem dokumentów na szczeblu krajowym niniejszy gminny program opieki nad zabytkami stara się w swoich działaniach programowych nawiązać do polityki krajowej. Wiąże się to z ich zgodnością z działaniami programu krajowego, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji nt. zasobu zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Spośród celów strategicznych i wyszczególnionych w nich celów operacyjnych dla potrzeb niniejszego Programu najważniejsze znaczenie ma cel strategiczny „Wzrost konkurencyjności gospodarki” i zawarty w jego ramach cel operacyjny „Wzrost potencjału turystycznego” Cel ten zakłada wzrost potencjału turystycznego przy poszanowaniu wymagań środowiska przyrodniczego. Wyszczególniono następujące działania:

➤ Opracowanie koncepcji produktów turystycznych:

- opracowania i wdrożenia marketingowej strategii rozwoju turystyki w regionie, identyfikującej rynki, produkty i kanały komunikacji, stałe badania rynku turystycznego, w tym ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków (w celu rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury),
- wyeksponowanie specyfiki i wypromowanie tradycji regionu, opracowania szerokiej i urozmaiconej oferty turystycznej opartej o tradycje wydarzeń historycznych w regionie, posiadane obiekty zabytkowe i regionalną kuchnię

➤ Wspieranie rozwoju infrastruktury:

- ujednoclenie znakowania dróg i identyfikowanych atrakcji turystycznych, urządzenie miejsc postoj i odpoczynku turystów przy drogach i trasach rowerowych,
- zwiększanie dbałości o muzea, poprzez wsparcie kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne; budowa nowych i doinwestowanie istniejących instytucji kulturalnych,
- poprawa stanu sanitarnego i estetyki regionu, wspieranie rewitalizacji i budowy nowych szlaków wodnych,
- stała kontrola i ocena obiektów turystycznych

➤ Wzrost jakości aktualnej oferty turystycznej:

- opracowanie i realizowanie programów wspierania i ochrony indywidualnych cech kultury regionalnej, poszerzenie programów i repertuaru instytucji kultury,
- zwiększenie opieki nad działalnością twórczą i zapewnienie warunków powszechnej edukacji kulturalnej wszystkich grup społecznych

➤ Współpraca na rzecz rozwoju turystyki:

- inicjowanie i tworzenie lokalnych organizacji turystycznych, wspieranie i zaktivizowanie lobby turystycznego poprzez wspólne działania władz i zrzeszeń turystycznych - wsparcie otrzymają inicjatywy lokalne (w tym mniejszości narodowych) w tworzeniu placówek muzealnych, izb regionalnych, kolekcji oraz promocji miejsc historycznych,
- wsparcie współpracy partnerskiej regionów i samorządów, w tym wykorzystującej naturalne powiązania mniejszości narodowych z ich ojczyznami,
- współtworzenie i współuczestniczenie w międzynarodowych i krajowych programach i imprezach kulturalnych

➤ Informacja i promocja:

- regularna informacja o ofercie turystycznej i kulturalnej,

- rozbudowa systemu informacji lokalnej,
- utrzymanie na wysokim poziomie systemu informacji i promocji regionu funkcjonującego w sieci krajowej, poprzez utworzenie i wspieranie powiatowych ośrodków informacji i promocji turystycznej
- organizacja szkoleń i kursów dla kadry turystycznej,
- budowę pozytywnego wizerunku regionu,
- zwiększenie liczby, jakości i wielkości nakładów wydawnictw promocyjnych, organizowanie cyklicznych imprez promujących region i regionalne produkty turystyczne,
- uczestniczenie województwa warmińsko-mazurskiego w turystycznych targach krajowych i wybranych zagranicznych
- zwiększenia świadomości korzyści płynących z rozwoju turystyki

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Dla potrzeb opracowania największe znaczenie mają wyszczególnione działania z zakresu ochrony wartości kulturowych:

- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej, a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną

W planie wojewódzkim ustalono objęcie szczególną ochroną miast określonych w niniejszym planie województwa jako ośrodki kulturowe oraz zespoły kulturowe. Ośrodki kulturowe są to miejsca koncentracji obiektów zabytkowych będące miastami historycznymi. Przy ich ocenie wzięto pod uwagę ilość i jakość następujących elementów obejmujących: układ staromiejski — Stare Miasto, w tym rynek, zamek, kościół, obwarowania miejskie i ratusz, a także obiekty zabytkowe w ich sąsiedztwie.

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa głównie będzie obejmowało:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

WARMIŃSKO-MAZURSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2020-2023 został przyjęty uchwałą nr XIII/228/19 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2019 r. Program wojewódzki stwierdza, że województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się różnorodnością i odrębnością poszczególnych obszarów regionu wynikającymi z uwarunkowań historycznych i kulturowych. Czytelne zróżnicowanie przestrzenne regionu pozwala wyodrębnić struktury przestrzenne o specyficznych cechach i wyróżnikach kulturowych regionu (np. Warmia, Mazury, Powiśle).

Program podkreśla, że zasoby dziedzictwa kulturowego ze względu na swoją wartość kulturową, historyczną i unikatowość wymagają ochrony, racjonalnego wykorzystania, zagospodarowania. Stanowią w większości ogromny potencjał do promocji regionu, rozwoju turystyki i edukacji kulturowej oraz kształtowania

tożsamości regionalnej.

Głównym zamierzeniem Programu jest wskazanie potencjału dziedzictwa kulturowego regionu jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie wzrostu konkurencyjności gospodarki oraz jakości życia mieszkańców, pod warunkiem zapewnienia i wspomagania ochrony materialnych i niematerialnych elementów dziedzictwa kulturowego łącznie z ochroną krajobrazu kulturowego. Realizacja Programu przyczyni się do stworzenia warunków dla kreowania i realizowania działań z zakresu opieki i ochrony zabytków w województwie. Cel główny programu to: Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej województwa warmińsko-mazurskiego. W ramach celu głównego do realizacji wskazano następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel I: POPRAWA STANU ZACHOWANIA I OCHRONA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Dążenie do poprawy stanu zachowania i utrzymania zabytków i ich otoczenia oraz krajobrazu kulturowego.

1.1. Podejmowanie działań ratunkowych służących poprawie stanu obiektów zabytkowych, zgodnie z przepisami prawa i sztuką konserwatorską, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków najcenniejszych i stanowiących o specyfice kulturowej regionu (m.in.: obiekty sakralne, architektura rezydencjonalna, wiejska, zabytki techniki, założenia parkowe, cmentarze).

1.2. Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed dewastacją i zagrożeniami, z uwzględnieniem warunków atmosferycznych i skutków zmian klimatycznych, w tym poprzez m.in.: wykonanie odpowiednich instalacji (elektrycznych, przeciwłamaniowych, przeciwpożarowych).

1.3. Uwzględnianie kontekstu historycznego przy zagospodarowaniu terenów w otoczeniu zabytków, poprzez m.in.: nawiązywanie stylem, gabarytami, formą architektoniczną, materiałami budowlanymi przy realizacji nowej zabudowy (w tym do form i stylu tradycyjnej zabudowy regionalnej szczególnie na obszarach wiejskich), ochronę przedpól obiektów zabytkowych, układów, zespołów urbanistycznych i ruralistycznych oraz sylwet historycznych miejscowości.

1.4. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji zgodnie ze sztuką konserwatorską, bez strat dla wartości obiektu i substancji zabytkowej.

1.5. Ochrona i kształtowanie krajobrazów kulturowych, poprzez m.in.:

- wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie krajobrazu kulturowego i wartości przyrodniczych,
- promowanie zintegrowanego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego,
- zachowanie wyróżników kulturowych w przestrzeni,
- zapobieganie degradacji cennych kulturowo krajobrazów przy planowaniu i realizacji działalności inwestycyjnej.

2. Utworzenie zintegrowanego systemu informacji na temat dziedzictwa kulturowego województwa.

2.1. Aktualizacja wiedzy na temat zasobów zabytkowych i ich stanu.

2.2. Cyfryzacja i udostępnianie danych w zakresie materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu, przy użyciu nowoczesnych technologii.

3. Wspieranie inicjatyw mających na celu obejmowanie ochroną lub podnoszenia rangi ochrony obiektów i obszarów o najcenniejszych wartościach dziedzictwa kulturowego, świadczących o specyfice i tożsamości województwa.

4. Wspieranie finansowe prac remontowo-konserwatorskich i konserwacji obiektów zabytkowych.

Cel II: WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W POLITYCE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

1. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do rozwoju gospodarczego, w tym w szczególności

turystyki.

1.1. Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

1.2. Promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa.

1.3. Tworzenie oferty turystycznej w oparciu o wyróżniki kulturowe regionu (np. postać Mikołaja Kopernika, dawne pałace i dwory, warmińskie kapliczki, miasta Cittaslow).

1.4. Tworzenie nowych produktów turystycznych i szlaków turystycznych oraz rozwój istniejących w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

1.5. Zagospodarowywanie obiektów zabytkowych na cele turystyczne, edukacyjne i gospodarcze.

1.6. Wspieranie, inicjowanie i organizacja przedsięwzięć oraz wydarzeń artystycznych, kulturalnych i innych związanych z dziedzictwem kulturowym.

1.7. Wykorzystanie najnowszych technologii cyfrowych i informacyjnych do promocji i udostępniania dziedzictwa kulturowego.

2. Rozwój działalności muzealnej.

2.1. Promowanie unikatowej i różnorodnej oferty muzeów, w tym rozwijanie atrakcyjnych, nowoczesnych form eksponowania zasobów muzeów.

2.2. Rozwijanie działalności edukacyjnych i artystycznych w celu upowszechniania i popularyzowania historycznej wiedzy o regionie.

2.3. Podniesienie kwalifikacji kadr i poprawa warunków lokalowych muzeów, w tym zapewnienie wyposażenia w monitoring, zabezpieczenia antywłamaniowe, przeciwpożarowe i nowoczesne archiwa.

2.4. Wspieranie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów.

2.5. Utworzenie platformy informacyjnej dotyczącej działalności i oferty muzeów w regionie.

3. Promowanie i upowszechnianie wiedzy o regionie i jego dziedzictwie kulturowym i tożsamości kulturowej.

3.1. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i potrzebie jego ochrony, przez m.in.: organizowanie i wspieranie imprez, pokazów, odczytów, konferencji, konkursów, wydarzeń kulturalnych, działalności wydawniczej i edukacyjnej, kierowanych do różnych grup społecznych.

3.2. Edukacja lokalnych samorządów i osób prywatnych w zakresie odpowiedniego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji i rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

3.3. Eksponowanie unikatowych walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenie świadomości kulturowej mieszkańców województwa w celu budowania tożsamości regionalnej i lokalnej.

3.4. Promowanie:

- „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych,
- tradycyjnych cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dziedzictwa niematerialnego,
- najcenniejszych zabytków, w szczególności w odniesieniu do obiektów świadczących o odrębności i specyfice regionu.

4. Tworzenie warunków do szerokiej współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Rozwijanie współpracy i integracji działań Samorządu Województwa, instytucji publicznych, naukowych, organizacji pozarządowych i innych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4.2. Wspieranie współpracy międzynarodowej, międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.3. Wzmacnianie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami, poprzez m.in.: wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia lokalnych muzeów, wsparcie merytoryczne obecnych i potencjalnych użytkowników obiektów zabytkowych.

5. Wsparcie finansowe działań i inicjatyw wykorzystujących potencjał dziedzictwa kulturowego regionu.

6. Uwzględnianie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w regionalnych dokumentach planistycznych i programowo-strategicznych oraz innych dokumentach (m. in. planach ochrony parków krajobrazowych).

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

W 2000 r. powstał wojewódzki dokument dotyczący ochrony dorobku kulturowego regionu. Jest nim Strategia rozwoju kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Dokument ten stanowi rozwinięcie jednego ze strategicznych celów regionu, który brzmi: „Bogactwo dziedzictwa i kultury regionu istotnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego”.

Głównymi założeniami, które stanęły u podstaw opracowania strategii rozwoju kultury są między innymi:

- tworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju muzealnictwa;
- ochrona i konserwacja zabytków;
- badania archeologiczne i kulturoznawcze;
- powołanie Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego;
- ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego;
- organizowanie i wspieranie przedsięwzięć kulturalnych o szczególnej randze służących do promocji regionu;
- zachowanie kultury niematerialnej, w tym tradycji ludowych ze szczególnym uwzględnieniem tych, które decydują o regionalnej odrębności i indywidualności;
- dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych.

Tak sprecyzowane założenia pozwoliły wygenerować trzy podstawowe obszary działania, dla których opracowane zostały cele szczegółowe, które przedstawiają się w sposób następujący:

Dla obszaru ochrona dziedzictwa kulturowego:

- Prawidłowe warunki ochrony dziedzictwa regionalnego;
- Odpowiednie warunki funkcjonowania muzeów;
- Ochrona krajobrazu kulturowego i kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego.

Dla obszaru organizacja i prowadzenie działalności kulturalnej:

- Tworzenie warunków szerokiej oferty kulturalnej;
- Dostosowanie sieci placówek i instytucji kultury do potrzeb społeczności lokalnych;
- Powszechnie dostępna edukacja w dziedzinie kultury i dziedzictwa regionalnego;
- Stworzenie systemu profesjonalnej opieki nad kulturą ludową;
- Tworzenie warunków finansowych do realizacji zadań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Dla obszaru: komunikacja społeczna, środki masowego przekazu w kulturze:

- Budowa społeczeństwa informacyjnego;
- Promocja zewnętrzna i wewnętrzna dorobku kulturowego.

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM DO ROKU 2025

Na potrzeby Strategii Rozwoju Turystyki wypracowano następującą wizję rozwoju turystyki w województwie warmińsko-mazurskim:

„Warmia i Mazury - to region unikalny w skali Europy, atrakcyjny dla wypoczynku oraz rozwoju biznesów turystycznych”

Proponowany cel główny strategii, nawiązujący do misji i wizji został sformułowany następująco:

„Turystyka staje się wiodącą, synergiczną dziedziną gospodarki województwa warmińsko-mazurskiego, wywierając pozytywny wpływ na rozwój wielu innych sektorów gospodarki regionu”.

W treści strategii wyznaczono szereg priorytetów, które determinować będą rozwój turystyczny województwa w najbliższej perspektywie. Należą do nich:

- 1) Synergia kultury i turystyki
- 2) Kreatywność w turystyce
- 3) Turystyka inteligentna
- 4) Eko Trendy w turystyce

Najważniejszy z punktu widzenia niniejszego programu jest priorytet 1, który stwierdza, że oferta kultury współczesnej stanowi wg wskazań raportu Europejskiej Komisji Turystyki (European Travel Commission), jeden z głównych komponentów budowania i rozwoju atrakcyjnych produktów turystyki miejskiej. Istotnymi, pożądanymi dla turystów atrybutami ofert turystycznych, są m.in. autentyczność lokalna i społeczna, aktywne angażowanie odbiorcy w tym interakcja, możliwość uczestniczenia oraz doświadczania wydarzeń unikalnych, niepowtarzalnych, które dzieją się tylko w jednym miejscu oraz w określonym momencie czasowym.

Strategia podkreśla też znaczenie tworzenia produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby i szlaki kulturowe, a także duże znaczenie turystyki wiejskiej i ekoturystyki.

Dokument wskazuje znaczenie sieci Cittaslow - miasta Cittaslow w regionie, tworzące atrakcyjną sieć do eksploracji turystyki objazdowej, w tym „perły” wśród małych miast w Polsce, mające także potencjał rozwoju silnej marki miejsca - np. Reszel, Pasym, Lidzbark Warmiński. Do ich atutów należą:

- Lokalne produkty turystyczne - oferta specyficzna dla każdej z miejscowości Cittaslow, w tym związana z jej tożsamością kulturową i społeczną.
- Potencjał kulturowy i społeczny miasteczek.
- Filozofia sieci miast Cittaslow – „miasta dobrej jakości życia” - funkcja edukacyjna, poznawcza.
- Wizerunek „prozdrowotny” Cittaslow - czyste powietrze, żywność naturalna i tradycyjna, niski stopień zanieczyszczeń, brak konieczności pośpiechu.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU OSTRÓDZKIEGO

„Strategia Rozwoju Powiatu Ostródzkiego” formułuje potencjał i możliwości powiatu oraz przedstawia wizję, kierunki działania i warianty jego rozwoju. Stanowi instrument planowania, organizowania i realizowania przedsięwzięć oraz jest podstawą do tworzenia programów finansowania z udziałem środków zewnętrznych. „Strategia” nie uwzględniła włączenia zabytków w rozwój Powiatu w planowanym okresie. Ewentualne działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego można ująć w zadaniu „Stworzenie profesjonalnych materiałów promocyjnych”, gdzie mogłyby powstać monografie dotyczące zabytków w poszczególnych gminach. Dokument nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu oraz sprzyjających rozwojowi turystyki na jego terenie.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU OSTRÓDZKIEGO

Na chwilę obecną powiat ostródzki nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY OSTRÓDA

W treści studium zawarte są zalecenia dotyczące polityki gminnej w zakresie dziedzictwa kulturowego. Dokument określa zasady ochrony poprzez strefy ochrony konserwatorskiej. Dla gminy Ostróda ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

a) ochronie podlegają obiekty i obszary wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków, która zawiera również obiekty i obszary ujęte w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków,

b) w przypadku obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych w obiektach i obszarach objętych ochroną oraz w ich otoczeniu musi być zgodne z przepisami odrębnymi,

c) w przypadku obiektów i obszarów posiadających wartości zabytkowe, a znajdujących się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub w gminnej ewidencji zabytków prowadzenie działań inwestycyjnych musi być zgodne z przepisami odrębnymi,

d) w odniesieniu do zabytków architektury, zabytków techniki zakazuje się dokonywania zmian mogących doprowadzić do utraty wartości zabytkowej (wyburzania, nadbudowy, zmian kształtu dachów, zmian rodzaju pokrycia dachowego, zmian w obrębie elewacji, z wyłączeniem prac adaptacyjnych uwzględniających walory zabytkowe obiektów, dokonanych na podstawie wytycznych konserwatorskich oraz zmian wynikających z ustaleń zdobytych na podstawie badań naukowych i konserwatorskich),

e) w odniesieniu do zabytków architektury, zabytków techniki ochronie podlega kształt i rodzaj pokrycia dachów, artykulacja i sposób opracowania elewacji (w tym stolarki otworowej jako jednego z elementów wystroju elewacji), a w konkretnych przypadkach także wystrój wnętrz,

f) w odniesieniu do zabytków archeologicznych ochronie podlegają nawarstwienia kulturowe gminy Ostróda, a wszelkie prace ziemne podejmowane na ich terenie należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi,

g) w odniesieniu do zabytkowych parków i cmentarzy ochroną należy objąć drzewostan, elementy małej architektury, nagrobki, kaplice, ogrodzenia, a także kompozycję przestrzenną (aleje, układ),

h) wszelkie prace inwestycyjne dotyczące zabytkowych parków i cmentarzy należy poprzedzić właściwą dokumentacją konserwatorską i prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi,

i) wszystkie inwestycje budowlane oraz działania mogące prowadzić do zmiany wyglądu budynków lub obszarów wpisanych do rejestru zabytków historycznych lub mogące naruszać ich ekspozycję, w tym montaż wszelkiego rodzaju urządzeń technicznych, tablic i reklam muszą być zgodne z przepisami odrębnymi,

j) w przypadku nowej zabudowy obowiązuje zasada ochrony ekspozycji historycznej zabudowy i poszczególnych budynków historycznych,

k) w odniesieniu do nowej zabudowy obowiązuje zasada dostosowania do sąsiadujących obiektów historycznych o tej samej funkcji pod względem gabarytów, wysokości, bryły, pokrycia dachów, formy architektonicznej, materiałów budowlanych (dachówka ceramiczna, cegła, kamień, tynki o tradycyjnej fakturze, drewno itp.),

l) należy dążyć do zachowania istniejących wartości krajobrazu kulturowego na całym obszarze gminy, przy wznoszeniu nowych obiektów budowlanych poprzez zastosowanie formy architektury tradycyjnej, zharmonizowanej z zabudową istniejącą i otaczającym krajobrazem.

m) przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić zapisy „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ostróda”.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy jednorodzinnej, letniskowej i usługowej w Starych Jabłonkach, gmina Ostróda (uchwała Nr VII/67/99 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 3 lutego 1999 r.);

- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego fragmentu gminy Ostróda w miejscowości Górka dotycząca zakładu produkcyjnego artykułów spożywczych o charakterze nieuciążliwym (uchwała Nr VII/69/99 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 3 lutego 1999 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy letniskowej w Starych Jabłonkach (uchwała Nr XI/112/99 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 27 maja 1999 r.);

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda w miejscowości Szafranki obręb Kajkowo (uchwała Nr XVI/157/99 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 21 grudnia 1999 r.);

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda w obrębie Tyrowo (uchwała Nr XVI/158/99 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 21 grudnia 1999 r.);

- zmiana zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego w obszarze Parku Krajobrazowego Wzgórz Dylewskich (uchwała Nr XXXII/259/01 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 23 marca 2001 r.);

- zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda w odniesieniu do terenu położonego w Wałdowie przy ul. Wiejskiej, obręb Mała Ruś (uchwała Nr XLII/336/02 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 12 lutego 2002 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno – usługowej na zachód od wsi Tyrowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XLVI/356/02 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 6 czerwca 2002 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Górka gmina Ostróda (uchwała Nr XLVIII/366/02 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 11 lipca 2002 r.);

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu gminy Ostróda w odniesieniu do części miejscowości Stare Jabłonki (uchwała Nr XLIX/368/02 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 3 września 2002 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w Szafrankach, obręb Kajkowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XIII/68/03 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 31 października 2003 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno – usługowej na południe od wsi Kątno, obręb geodezyjny Kątno, gmina Ostróda (uchwała Nr XIII/69/03 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 31 października 2003 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno - usługowej, obręb geodezyjny Kątno (część działek nr 5/68 i 12/2), gmina Ostróda (uchwała Nr XIII/70/03 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 31 października 2003 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno – usługowej w miejscowości Żurejny (część działki 20/2), obręb geodezyjny Stare Jabłonki, gmina Ostróda (uchwała Nr XIII/71/03 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 31 października 2003 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno – usługowej, obręb geodezyjny Stare Jabłonki (działka nr 8), gmina Ostróda (uchwała Nr XIII/72/03 Rady Gminy w Ostródzie z dnia 31 października 2003 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Zwierzewo i cz. obrębu Lubajny gm. Ostróda (uchwała Nr XVIII/86/04 Rady Gminy Ostróda z dnia 27 lutego 2004 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy turystycznej i zagrodowej z agroturystyką na obszarze położonym w rejonie wsi Ostrowin w gminie Ostróda (uchwała Nr XXVIII/140/04 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 grudnia 2004 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda terenu działki nr 171/6, położonej przy ul. Spacerowej w miejscowości Stare Jabłonki (uchwała Nr XXVIII/139/04 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 grudnia 2004 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy turystycznej i zagrodowej z agroturystyką na obszarze położonym w rejonie wsi Ostrowin w gminie Ostróda (uchwała Nr XXXIV/169/05 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 maja 2005 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda terenu działki nr 171/6, położonej przy ul. Spacerowej w miejscowości Stare Jabłonki (uchwała Nr XXXIV/168/05 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 maja 2005 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie Stare Jabłonki gmina Ostróda (uchwała Nr XXXIV/167/05 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 maja 2005 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie Stare Jabłonki gmina Ostróda (uchwała Nr XXXVI/177/05 Rady Gminy Ostróda z dnia 23 sierpnia 2005 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy zagrodowej w obrębie Idzbark gmina Ostróda (uchwała Nr XXXVI/176/05 Rady Gminy Ostróda z dnia 23 sierpnia 2005 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda terenu części obrębu: Kajkowo, Górka i Lipowiec (uchwała Nr LVI/213/06 Rady Gminy Ostróda z dnia 30 maja 2006 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Durąg, gmina Ostróda (uchwała Nr XVI/114/08 Rady Gminy Ostróda z dnia 29 stycznia 2008 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Szafranki, obręb Kajkowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XVI/113/08 Rady Gminy Ostróda z dnia 29 stycznia 2008 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Ostróda terenu części miejscowości Lubajny, obręb Lubajny (uchwała Nr XX/140/08 Rady Gminy Ostróda z dnia 21 maja 2008 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Ostróda terenu części miejscowości Kajkowo, obręb Kajkowo (uchwała Nr XX/139/08 Rady Gminy Ostróda z dnia 21 maja 2008 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Ostróda terenu części miejscowości Wałdowo, obręb Mała Ruś (uchwała Nr XX/138/08 Rady Gminy Ostróda z dnia 21 maja 2008 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Stare Jabłonki, gmina Ostróda (uchwała Nr XXX/185/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 marca 2009 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Stare Jabłonki, gmina Ostróda (uchwała Nr XXX/184/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 marca 2009 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Kajkowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XXX/183/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 marca 2009 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Zwierzewo, gmina Ostróda (uchwała Nr XXX/182/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 20 marca 2009 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Kajkowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XXXIX/216/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 15 września 2009 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Kajkowo gmina Ostróda (uchwała nr XIV/78/11 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 października 2011 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Wałdowo (uchwała nr XIV/77/11 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 października 2011 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miejscowości Samborowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XVIII/108/12 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 lutego 2012 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej części miejscowości Samborowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XVIII/109/12 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 lutego 2012 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej części miejscowości Zwierzewo, gmina Ostróda (uchwała Nr XVIII/110/12 Rady Gminy Ostróda z dnia 24 lutego 2012 r.);

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Górka gmina Ostróda (uchwała Nr XXVIII/152/2012 z dnia 30 października 2012 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Tyrowo (uchwała Nr XXXIII/185/13 Rady Gminy Ostróda z dnia 7 lutego 2013 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej, usługowej, sportu i rekreacji w miejscowości Samborowo, gmina Ostróda (uchwała Nr XXXVIII/225/2013 Rady Gminy Ostróda z dnia 27 czerwca 2013r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu po zachodniej stronie Jeziora Morliny, gmina Ostróda (uchwała Nr XLV/261/2013 Rady Gminy Ostróda z dnia 15 listopada 2013 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Zwierzewo i cz. obręb Lubajny gm. Ostróda (uchwała Nr XLIX/301/2014 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 lutego 2014 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Wałdowo przy ulicy Partyzantów (uchwała Nr L/313/2014 Rady Gminy Ostróda z dnia 31 marca 2014 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Warlity Wielkie gmina Ostróda (uchwała Nr II/9/2014 Rady Gminy Ostróda z dnia 10 grudnia 2014 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania gminy Ostróda terenu części obręb: Kajkowo, Górka i Lipowiec (uchwała Nr II/8/2014 Rady Gminy Ostróda z dnia 10 grudnia 2014 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej w Szafrankach, obręb Kajkowo, gmina Ostróda (uchwała Nr VII/45/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 27 kwietnia 2015 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Ostróda terenu części obręb: Kajkowo, Górka i Lipowiec (uchwała Nr VIII/59/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 19 czerwca 2015 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przy węźle komunikacyjnym Górka w ciągu drogi krajowej Nr 7 (uchwała Nr VIII/60/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 19 czerwca 2015 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości Zwierzewo i cz. obręb Lubajny gm. Ostróda (uchwała Nr VII/46/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 27 kwietnia 2015 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla działki Nr 10/40 położonej w obrębie i miejscowości Morliny gmina Ostróda (uchwała Nr XI/79/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 23 października 2015 r.);
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Kajkowo, gmina Ostróda, zatwierdzonego uchwałą Nr XXXIX/2016/09 Rady Gminy Ostróda z dnia 15 września 2009 r. (uchwała Nr XV/106/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 30 grudnia 2015 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Idzbark nad rzeką Drwęcą (uchwała Nr XV/105/2015 Rady Gminy Ostróda z dnia 30 grudnia 2015 r.);
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Idzbark nad planu zagospodarowania przestrzennego dla działki Nr 10/41 położonej w obrębie i miejscowości Morliny, gmina Ostróda (Uchwała Nr XV/132/2019 Rady Gminy Ostróda z dnia 30 października 2019 r.)
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek ew. Nr 172/1, 172/2 i 172/47 położonych w obrębie Mała Ruś, gmina Ostróda (Uchwała Nr XI/113/2019 Rady Gminy Ostróda z dnia 13 września 2019 r.)
- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obszarze działek położonych w obrębie Kajkowo gminy Ostróda (Uchwała Nr X/109/2019 Rady Gminy Ostróda z dnia 26 sierpnia 2019 r.)
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Idzbark nad plan zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych przy ulicy Widok w obrębie Kajkowo gmina Ostróda (Uchwała Nr X/108/2019 Rady Gminy Ostróda z dnia 26 sierpnia 2019 r.)

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Idzbark nad plan zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 129/18 położonej w obrębie i miejscowości Lubajny (Uchwała Nr XXXVI/278/2017 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 listopada 2017 r.)

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek Nr 155/3, 324/2, 322/3 i 321/3 położonych w obrębie Stare Jabłonki (Uchwała Nr XXXIII/240/2017 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 sierpnia 2017 r.)

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu części miejscowości Idzbark nad planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Kajkowo, miejscowości Szafranki (Uchwała Nr XXXIII/241/2017 Rady Gminy Ostróda z dnia 28 sierpnia 2017 r.)

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki Nr 141/127 położonej w obrębie Mała Ruś i miejscowości Wałdowo, gmina Ostróda (Uchwała Nr XXIII/157/2016 Rady Gminy Ostróda z dnia 21 września 2016 r.)

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki Nr 13/3 położonej w obrębie i miejscowości Górka, gmina Ostróda (Uchwała Nr XXII/149/2016 Rady Gminy Ostróda z dnia 8 lipca 2016 r.)

We wszystkich MPZP, w sytuacji, gdy na terenie objętym danym planem znajdują się obiekty zabytkowe, definiują zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Przedmiotem ochrony obiektu objętego ochroną prawną z mocy wpisu do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego lub ujętego w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków jest: ukształtowanie bryły, opracowanie elewacji (forma i układ otworów, detal architektoniczny) oraz innych elementów decydujących o zachowaniu jego historycznego charakteru, w tym między innymi wykończenie ścian zewnętrznych oraz pokrycie dachu. Według wymogów planów, prace przy obiektach zabytkowych powinny respektować ich zabytkowy charakter – nie należy zmieniać ukształtowania bryły, wyglądu elewacji i detali architektonicznych. Do remontu elewacji i pokrycia dachów należy stosować tradycyjne materiały i technologie. Wszelkie prace przy obiektach zabytkowych, zwłaszcza zaś mające wpływ na ich wygląd zewnętrzny, mogą być prowadzone w uzgodnieniu z Warmińsko-Mazurskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków archeologicznych województwa warmińsko-mazurskiego bądź ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, w/w plany ustanawiają zakaz prowadzenia jakiejkolwiek działalności inwestycyjnej nie związanej z ich rewaloryzacją. W przypadku natrafienia podczas prac ziemnych na przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, inwestor lub wykonawca prac ziemnych jest zobowiązany do zawiadomienia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY OSTRÓDA

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY OSTRÓDA

Gmina Ostróda jest jedną z największych gmin województwa warmińsko-mazurskiego, zajmuje teren o powierzchni 401 km², zamieszkuje ją ponad 15 tys. osób. Gęstość zaludnienia - to około 38 osób/ km². Na terenie gminy znajduje się 80 miejscowości połączonych w 41 sołectw. Gmina Ostróda jest gminą typowo rolniczą, ponad 21 993 ha zajmują użytki rolne stąd też głównym źródłem utrzymania mieszkańców jest rolnictwo. Poza tym mieszkańcy utrzymują się z pracy w przemyśle rolno-spożywczym, drzewnym oraz turystyce.

Gmina posiada bardzo zróżnicowany krajobraz. Jej północna część leży w obrębie Pojezierza Iławskiego, środkowa i południowa na Garbie Lubawskim, a zachodni skraj gminy obejmuje Dolinę Drwęcy.

W północno-wschodniej części gminy znajdują się wielkie kompleksy leśne oraz charakterystyczne jeziora polodowcowe połączone kanałami i rzeczkami. Część północna gminy ma charakter równinny, w podłożu tej części gminy dominują piaski zandrowe. Część środkowa to wysoczyzna moreny dennej o typowo falistej powierzchni- dominują tu gliny zwałowe. Południowe rejony gminy to zupełnie odmienny krajobraz. Obszar ten jest bardzo pofałdowany, charakteryzujące się dużą zmiennością budowy geologicznej- gliny, piaski i żwiry z głazami, występują tu liczne wzniesienia, wśród których najwyższe na całym Pojezierzu Mazurskim- Góra Dylewska 312 m n.p.m.

Lasy zajmują 29% powierzchni gminy. Największy i najstarszy kompleks leśny- Puszcza Taborska, mikroregion nasienny słynnej sosny taborskiej, rośnie w północnej i wschodniej części gminy. W dużych kompleksach leśnych można zobaczyć wspaniałe okazy sosny, grabu, buku, i wielu innych gatunków. Lasy zamieszkiwane są przez spore populacje saren, zajęcy, dzików, jeleni i lisów.

Prawie cała gmina leży w dorzeczu Drwęcy i jej dopływów: Grabiczka z Dylewską, kanału Ornowo, Poburzanki i Gizeli oraz Szelażnicy i Kanału Ostródzko-Elbląskiego. Wzgórza Dylewskie są węzłowym obszarem hydrograficznym, z którego rzeki odpływają we wszystkich kierunkach.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY OSTRÓDA

Pierwsze zasiedlanie terenów dzisiejszej gminy Ostródy miało miejsce u schyłku paleolitu. Świadczą o tym narzędzia krzemienne odkrywane na lekkich piaszczystych glebach w okolicach Ostródy. W VI i V wieku p.n.e. na tereny te przybyła ludność pochodzenia bałtyjskiego, zaś od przełomu er także plemiona germańskie.

Z czasów średniowiecza zarejestrowano na terenie gminy Ostróda grodziska w Brzydowie, Durągu, Grabinku, Kajkowie, Lichtajnach, Morlinach, Pietrzwałdzie, Tyrowie, Ornowie i Zajączkach. Grodziska zakładano w miejscach z natury obronnych i dodatkowo umacniano wałami drewniano - ziemnymi i fosami wypełnionymi wodą.

W 1341 roku powołano komturstwo Ostródzkie. Ostróda stała się siedzibą administracyjną, militarną i gospodarczą Krzyżaków. W komornictwie ostródzkim do połowy XV wieku powstało 28 wsi rycerskich i 13 krzyżackich. Zakon zezwolił na rozwój rzemiosła i kupiectwa. Powstały liczne zamki, kościoły, ratusze. Zmienił się także wygląd wsi. Dawne osady pruskie, złożone z pojedynczych, oddalonych od siebie gospodarstw, zastąpiły wsie o zwartej ulicowej zabudowie.

W dniu 15 lipca 1410 roku rozegrała się decydująca bitwa pod Grunwaldem, zakończona klęską Krzyżaków. Wojska królewskie ruszyły 17 lipca ku Malborkowi. Mikołaj z Durąga, szlachcic pruski, opanował zamek w Ostródzie „, Wygnał braci, zabrał im wszystko i trzymał zamek i miasto dla króla polskiego”.

Po wojnie trzynastoletniej i Hołdzie Pruskiej w 1525 roku nastąpił napływ ludności polskiej głównie z Mazowsza i Ziemi Chełmińskiej w okolice Ostródy. Dlatego wiele wsi otrzymało nazwy polskie między innymi Napromek, Grabin, Grabinek, Lubajny, Lipowo, Pietrzwałd, Wygoda, Stare Jabłonki. Kierowała się tu głównie szlachta wykupując opustoszałe posiadłości rycerskie.

W pierwszej połowie XVII wieku wojna szwedzka objęła Prusy Książęce, Szwedzi zajęli między innymi Ostródę i okolice. Wsie uległy znacznemu spustoszeniu, szerzyły się choroby i głód. W 1659 roku stacjonowały w starostwie ostródzkim wojska cesarskie, polskie i elektorskie. Kościoły w Ornowie i Samborowie obrabowano i spalono.

W 1714 roku powstały pierwsze szkoły elementarne między innymi w Idzbarku, Ornowie, Zwierzewie. W 1708 roku do Prus Książęcych przedostała się ze Lwowa dżuma. Zaraza pochłonęła 200 tysięcy ofiar tj. ok. 30% ludności zamieszkałej w Prusach Książęcych. W 1758 roku wojska rosyjskie wkroczyły do Prus Książęcych, zdobyły Królewiec ogłaszając ukaz carski oznajmiający, że Prusy Książęce są prowincją rosyjską - Nową Rosją. Na początku XIX wieku Napoleon Bonaparte po licznych zwycięstwach w Europie zachodniej ruszył na wschód. W 1807 roku od 21 lutego do 1 kwietnia na zamku w Ostródzie mieściła się główna kwatera Napoleona.

W drugiej połowie XIX wieku kończyła się epoka dyliżansu ustępując miejsca epoce kolei żelaznych. Wraz z budową linii kolejowych podjęto budowę kanałów wodnych. w 1876 zakończono budowę kanału Ostródzko- Elbląskiego, a w 1902 roku powstało Towarzystwo Żeglugi Wodnej zajmujące się systematyczną eksploatacją kanału dla celów gospodarczych i turystycznych.

W 1920 roku odbył się plebiscyt na Warmii i Mazurach. Niemiecka propaganda przekonała ludność, że są odrębną wspólnotą regionalną różniącą się od Polaków. Wynik plebiscytu był niekorzystny dla Polski. Z powiatu ostródzkiego tylko 3 wsie zostały przyłączone do Polski. Po wybuchu II wojny światowej gestapo aresztowało w Prusach polskich działaczy, nauczycieli, urzędników, z których wielu zginęło.

W 1945 roku po ataku na Prusy Wschodnie Armii Czerwonej, władze niemieckie zarządziły przymusową ewakuację ludności do Niemiec. Ludność napływowa zaczęła się osiedlać w pierwszej kolejności przy głównych szlakach kolejowych, m.in. wokół Ostródy.

Obecnie gmina Ostróda wchodzi w skład powiatu ostródzkiego znajdującego się w województwie warmińsko-mazurskim.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY I ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie gminy znajduje się kilkadziesiąt obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Najważniejszym obiektem na terenie gminy jest wpisany na listę Pomników Historii Kanał Ostródzko-Elbląski. Poza nim znajdują się tu kościoły, zespoły dworsko-folwarczne, a także spora liczba zabytkowych cmentarzy. W połączeniu z atrakcyjnym krajobrazem przyrodniczym stanowi to dobrą bazę do rozwoju turystyki oraz agroturystyki i przyciągnięcia zwiedzających z kraju i zagranicy. Spośród nich najwyższe znaczenie mają następujące obiekty:

- Kanał Ostródzko-Elbląski

Kanał jest nie tylko najdłuższym, ale i najbardziej interesującym pod względem technicznym, unikatowym w skali światowej kanałowym szlakiem wodnym. Projektantem i realizatorem Kanału był Georg Jacob Steenke, który przyjął zlecenie Fryderyka Wilhelma IV, pragnącego połączyć szlakiem żeglownym Prusy Wschodnie z Bałtykiem.

Nad projektem kanału zaczęto pracować w 1837, a prace rozpoczęto 28 października 1844. Składa się z trzech szlaków głównych (Miłomłyn – Ostróda, Miłomłyn – Iława oraz Miłomłyn – Ostróda – Stare Jabłonki) oraz z wielu odgałęzień bocznych. Długość całego systemu wodnego wynosi 147 km. Unikalny w skali światowej jest zespół pięciu pochylni (Buczyniec, Kąty, Oleśnica, Jelenie i Całuny), przez które jednostki pływające przewożone są na specjalnych wagonach napędzanych siłą wody.

Dzięki przemyślnemu mechanizmowi statki pokonują różnicę poziomów wynoszącą ok. 100 m. Na trasie tego wyjątkowego zabytku sztuki hydrotechnicznej wybudowano 2 śluzy oraz 5 pochylni. Pochylnie niwelują różnicę poziomów wody o 99 metrów, a statki poruszają się po nich na specjalnych wózkach.

Fragment kanału został w 1978 uznany za zabytek techniki. W 2011 otrzymał status Pomnika Historii, a w 2007 r. w plebiscycie „Rzeczpospolitej” został uznany za jeden z siedmiu cudów Polski. Regularne rejsy po kanale trwają od początku maja do końca września każdego roku.

- Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ornowie

Kościół murowany z użyciem kamieni polnych. Wnętrze kościoła ma charakter salowy z wieżą od zachodu, która pochodzi z XIX wieku. Na wieży znajduje się dzwon i nieczynny zegar. Ołtarz główny pochodzi z 1690 roku oraz rzeźby apostołów z lat 1430-40. Od czasów reformacji do roku 1945 kościół zajmowali protestanci. Po wojnie został oddany ludności katolickiej. Przy kościele zlokalizowana jest zabytkowa dzwonniczka drewniana o cechach budownictwa ludowego, wzniesiona na początku XX wieku.

- kościół pw. Narodzenia NMP w Glaznotach

Kościół położony w centrum wsi przy drodze na terenie płaskim. Murowany z cegły na podmurówce kamiennej. Wieżba drewniana, dachówka ceramiczna karpiówka. Bryła kościoła-kaplicy przypomina w formie parterowy budynek, sześćoosiowy z ryzalitem na osi, kryty dachem dwuspadowym. Założony na planie prostokąta z prostokątną dobudówką przy ścianie frontowej stanowiącą ryzalit.

- kościół ewangelicko-metodystyczny w Glaznotach

Kościół to budowla w stylu gotyckim, salowa bez wyodrębnionego prezbiterium. Wzniesiono ją z kamieni polnych, o murach wzmocnionych masywnymi przyporami. Od zachodu posiada wieżę na planie kwadratu z gotyckim, ostrołukowym portalem (naroża są oszkarpowane), a od północy zakrystię. Budynek otacza cmentarz, obwiedziony murem kamiennym. W latach 1713 i 1899 przeprowadzono w kościele gruntowne prace restauratorskie.

- kościół w Durągu

Pierwotny kościół został wybudowany jeszcze w XIV wieku. W czasie reformacji został zamieniony na zbór ewangelicki. Obecnie istniejący kościół wzniesiono w 1713 roku przez protestantów. Restaurowano go w latach 1817 i 1874. Wzniesiony z kamienia polnego łączonego zaprawą wapienną. Od zachodniej strony znajduje

się drewniana wieża, a w niej dzwon z XVIII w. Ołtarz główny został wykonany około roku 1715. Kościelne organy pochodzą z początku XVIII wieku. Po II Wojnie Światowej kościół został odbudowany.

- kościół w Kraplewie

Kościół metodystyczno-ewangelicki, dawny luterański z 1848 r. Zbudowany w stylu neogotyku angielskiego. We wnętrzu uwagę zwracają empory wzdłuż dłuższych ścian, połączone z emporą organową. Przy kościele znajduje się drewniana dzwonnica w konstrukcji słupowej z XVIII wieku. Pastorem Parafii Kraplewo był opiekun ludu mazurskiego – Gustaw Gizewiusz. W kościele zachowała się tablica pamiątkowa z nazwiskami parafian poległych w czasie I Wojny Światowej.

- kościół w Pietrzwałdzie

Drewniany kościół p.w. św. Piotra w Okowach z XVIII wieku. Z tego okresu zachowały się części tryptyku ołtarza zakupionego w Grotau (podziwiać można zachowane rzeźby). Ołtarz kościoła ma barokowy charakter. We wnętrzu obiektu podziwiać można krucyfiks barokowy ludowy, skarbonę drewnianą okutą datowana na XVIII wiek. Dzwony kościoła pochodzą z 1614 i 1753 roku. W 1844 roku po raz pierwszy Kościół został oszalowany i poddany renowacji. Po II wojnie światowej został przejęty przez napływową ludność katolicką.

- most kolejowy w Glaznotach

Most został zbudowany w 1909 roku, jako jeden z dwudziestu pięciu na trasie z Samborowa (niem. Bergfriede) do Turzy Wielkiej (niem. Gross Tauersee). Była to najokazalsza budowla inżynierska na tym szlaku. Trzyprzęsłowy wiadukt wyróżniał się nie tylko rozmiarami, ale i wyjątkową urodą architektoniczną. Zbudowano go nad drogą, która wiodła ze wsi Glaznoty (niem. Marienfelde) do młyna na rzece Gizeli, funkcjonującego od połowy XIV wieku. Obiekt został poddany rewaloryzacji dzięki środkom budżetowym Gminy Ostróda.

- park w Durągu, na terenie dawnego założenia dworsko-parkowego

Układ przestrzenny założenia dworsko-parkowego zachowany szczątkowo, dwór i część zabudowy gospodarczej został spalony w 1945 roku, pozostała zabudowa uległa zniszczeniu i przekształceniu w okresie późniejszym. Projektant parku Johannes Larass postanowił nadać mu formę krajobrazową o wydłużonym zarysie. Kompozycja parku jest urozmaicona, na co duży wpływ ma zróżnicowana topografia terenu. Fragment przy dworze obejmujący dawny regularny park jest płaski. Wschodnia część charakteryzuje się zmiennym ukształtowaniem terenu o deniwelacjach dochodzących do kilku metrów. Następną formą krajobrazową wykorzystaną w kompozycji parku jest jar, przez który przepływa potok Dylewka. Cechą wyróżniającą całą kompozycję jest brak wyraźnie poprowadzonej alei obwodnicowej. Park w ostatnich latach zrewaloryzowano ze środków Gminy Ostróda.

- zespół dworski w Klonowie

Dwór wzniesiony został w 1873 r. i w późniejszym czasie rozbudowywany z zachowaniem stylu italianizującego. Założony na rzucie prostokąta, w części głównej dwukondygnacyjny. Usytuowany jest na wzniesieniu w środkowym punkcie założenia, od wschodu i południa okala go rozległy park z pięknym starodrzewem. Częściowo zachowało się oddzielone od pałacu zielenią podwórze gospodarcze, w którym architekturą wyróżnia się budynek kuźni.

Charakterystyczną cechą krajobrazu kulturowego gminy jest powszechne występowanie zespołów dworsko-parkowych i zespołów folwarcznych, niestety zwykle są one w złym stanie. Występują w wielu miejscowościach gminy, stanowiąc niewątpliwie najcenniejszy element krajobrazu kulturowego. Były one zazwyczaj tworzone w XIX wieku przez osiadłe tutaj rody niemieckie (czasem na pozostałościach z okresu wcześniejszego), miały charakter zarówno reprezentacyjny, jak i produkcyjny. Charakterystycznymi elementami zespołów folwarcznych były zazwyczaj odrębnie położone założenie pałacowo-parkowe i folwarczne. Budynki folwarczne zgrupowane były wokół wydzielonego podwórza gospodarczego, budynki mieszkalne sytuowane kalenicowo, zazwyczaj murowane, tynkowane lub wzniesione z cegły. W sąsiedztwie często lokalizowano cmentarze rodowe, obecnie zdewastowane bez możliwości odtworzenia historycznego układu pochówków. W niektórych założeniach istnieją jeszcze ślady brukowanych dróg, które jednak coraz bardziej niszczeją.

Historyczny charakter zespołów dworskich niestety zanika wskutek niekontrolowanych rozbiórek, przebudów oraz wznoszenia nowych budynków, niedostosowanych do pierwotnej zabudowy. Obiekty niekiedy posiadają różnych użytkowników, którzy we własnym zakresie je przebudowują lub pozostawiają niszczącemu

działaniu czasu. W celu ratowania tych założeń wskazane są jak najszybsze działania w zakresie inwentaryzacji substancji zabytkowej, powiązań krajobrazowych oraz zagrożeń i dewastacji krajobrazu kulturowego.

Zabudowa mieszkalna jest w przeważającej większości murowana, pochodząca z przełomu XIX i XX wieku oraz lat późniejszych, do dziś zachowało się jedynie kilka przykładów typowej dla regionu konstrukcji ryglowej lub drewnianej. Stan większości obiektów mieszkalnych można określić jako dobry. Właściciele często skarżą się na brak środków na remonty mające na celu utrzymanie walorów zabytkowych poszczególnych budynków. W większości wsi zachowany został pierwotny układ przestrzenny zabudowy, część układów ruralistycznych uległa zmianie wskutek parcelacji gruntów.

Teren gminy obfituje w obiekty inżynieryjne, z których część znajduje się w gminnej ewidencji zabytków. Są to mosty drogowe i kolejowe, przepusty oraz infrastruktura kolejowa, a także obiekty architektury militaris w postaci fortyfikacji, bunkrów i schronów. Elementem krajobrazu kulturowego gminy obecnym w gminnej ewidencji zabytków są również zadrzewienia i aleje wzdłuż dróg.

Na terenie gminy zlokalizowano szereg zabytkowych cmentarzy katolickich i ewangelickich. Większość z nich założono w XIX i na początku XX wieku. Większość starych nekropolii uległa po 1945 roku daleko idącej dewastacji, wynikającej ze świadomej polityki władz komunistycznych zmierzającej do niszczenia wszystkiego, co przypominało dawną, szczególnie niemiecką, przeszłość tych ziem.

Problematyka dalszej ochrony wyżej wymienionych obiektów jest niezwykle złożona. Duża część terenów historycznej zieleni jest w rękach prywatnych, parafii lub Skarbu Państwa. Fatalny stan zachowania wielu cmentarzy ewangelickich wyklucza jakkolwiek sens inwestycji w ich odtworzenie. Gmina ma z tej przyczyny bardzo ograniczone pole manewru w podejmowaniu jakichkolwiek inicjatyw, zmierzających do poprawy stanu zachowania terenów zielonych poza ewentualnymi działaniami informacyjnymi dotyczącymi sposobów pozyskania środków zewnętrznych. Na miarę możliwości budżetowych planowane mogą być prace porządkowe na zachowanych w najlepszym stanie cmentarzach.

Zasób gminnej ewidencji zabytków jest na bieżąco kontrolowany i w razie konieczności aktualizowany. Postuluje się, aby aktualizacje przeprowadzane były w okresach dwuletnich, co pozwoli na dokładne monitorowanie stanu zabytków.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U.03.162.1568 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

– prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;

– wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;

– prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;

– prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;

– prowadzenie badań archeologicznych;

– przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

– trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;

– dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;

– zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;

– umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,

– podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;

– poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Główną zasadą konserwatorską podczas planowania remontu obiektu zabytkowego jest wykonanie go przy użyciu materiałów historycznie uzasadnionych, z maksymalnym zachowaniem substancji zabytkowej i minimalną w nią ingerencją, tj. obowiązuje zasada kontynuacji tradycyjnych materiałów i technologii (w zależności od konkretnego budynku – tj. kamień, cegła, drewno, szkło, dachówka ceramiczna w kolorze ceglastoczerwonym, blacha miedziana, cynkowa lub tytanowo-cynkowa, tynki, zaprawy i farby, które pozwolą na „oddychanie” muru), charakterystycznych dla okresu powstania obiektu.

Takie rozpoznanie winno wynikać np. z badań archiwalnych (źródeł ikonograficznych, fotograficznych, pisanych itp.) lub badań konserwatorskich substancji zabytkowej obiektu (dotyczy to głównie prac na elewacji, klatkach schodowych, piwnicach, werandach/balkonach, schodach, balustradach, bramach przejazdowych oraz wobec wszelkiej stolarki otworowej – okna i drzwi).

Niedopuszczalne jest stosowanie ahistorycznych materiałów budowlanych np. stolarka otworowa wykonana z PCV, blacho dachówka/gont bitumiczny czy styropian/wełna do ocieplania zewnętrznego.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z

jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Ostróda do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach terenów gminy Ostróda. Zgodnie z gminną ewidencją zabytków wykonaną w roku 2011 na terenie gminy zlokalizowane jest 291 stanowisk, jednak dane te nie są kompletne, gdyż nie obejmują wszystkich miejscowości gminy. Wymagają zatem one ostatecznej weryfikacji podczas opracowania aktualizacji gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych w roku 2021. Największa grupa stanowisk znajduje się w miejscowości Pietrzwałd (50 stanowisk) oraz Tyrowo (23 stanowiska). Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Na terenie gminy Ostróda jest osiem stanowisk archeologicznych, które mają szczególne znaczenie kulturowe i wpisane są w krajobraz gminy. Są to przede wszystkim grodziska (w Durągu, Grabinie, Lichtajnach, Lipowcu, Morlinach, Ornowie i Zajączkach) oraz kurhany w Dziadykach.

Tematykę ochrony zabytków archeologicznych porusza art. 31. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który precyzuje, iż:

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza finansować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 (który brzmi: „Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego udziela osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej zamierzającej realizować działania, o których mowa w art. 31 ust. 1a, dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań.), pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytków archeologicznych.

2. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku nieruchomym, o którym mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji.

3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przed wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych.

Większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, leśnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych

posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków

6.6 DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE GMINY

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp., obecne w miejscowościach gminy.

Historyczne znaczenie ma herb oraz flaga gminna, uchwalone 18 grudnia 1996 roku przez Radę Gminy Ostróda. Prace nad przygotowaniem projektu herbu rozpoczęły się w marcu 1996 roku wraz z podpisaniem przez gminę umowy z Centrum Heraldyki Polskiej w Warszawie. Uchwalony herb odwołuje do najstarszych tradycji Ziemi Ostródzkiej, a także do charakterystycznych cech topograficznych i walorów krajobrazowych regionu. Czerwona wiewiórka w złotym polu była herbem Jana Bażyńskiego najświetniejszej postaci tej ziemi, od 1454 roku gubernatora Prus. Dwie czerwone róże nawiązują do sekretnej pieczęci Jana Bażyńskiego. Złoty statek (szkuta) w czerwonym polu nawiązuje natomiast do unikatowego Kanału Ostródzko-Elbląskiego, który jest jednym z nielicznych czynnych na świecie szlaków wodnych opartych na technologii z końca XIX wieku.

Na terenie gminy przetrwała też pamięć o najważniejszych postaciach z historii regionu, związanych z okolicami Ostródy. Do najwybitniejszych należeli na pewno:

- Jan Bażyński - w 1454 roku został I Gubernatorem Prus Królewskich. Był właścicielem między innymi majątków w Lubajnach i w Zwierzewie.

- Daniel Braun (1664-1737) pochodził z Kraplewa, od 1687 przebywał w Warszawie na służbie u króla polskiego Jana III Sobieskiego jako komisarz artylerii konnej. Opracował chronologię sejmików polskich, która wydał w Elblągu w 1722 roku.

- Paweł Świątlicki (1699-1756) urodził się w Ostrowinie w polskiej rodzinie szlacheckiej. Był profesorem filozofii na uniwersytecie w Wittenberdze. Przez długie lata był kaznodzieją i lektorem polskim w Gimnazjum Akademickim w Gdańsku i autorem wielu prac teologicznych.

- Jakub Fryderyk Hoffmann, znany przyrodnik i lekarz, założył w 1815 roku ogród botaniczny w Warszawie, lekarz Legionów Polskich we Włoszech, wykładowca w Szkole Lekarskiej w Warszawie. Pierwszy profesor Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

- Chrystian Krausa (1753-1807) urodzony w Ostródzie, autor cenionych prac naukowych, profesor Uniwersytetu w Królewcu, przyjaciel Emanuela Kanta.

- Gustaw Gizewiusz (1810-1848) pastor Gminy Ostróda. Zebrał z terenu gminy 460 pieśni Ludu Mazurskiego „Pieśni znad Górnej Drwęcy”- główna ich część pochodzi z okolic Kraplewa.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Ostróda, a także szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie gminy sprzyjające rozwojowi turystyki • Dobra drogowa i kolejowa dostępność komunikacyjna • Urozmaicona rzeźba krajobrazu, lasy, jeziora • Bliskość miasta wojewódzkiego – Olsztyna i powiatowego – Ostródy • Lokalizacja na terenie gminy Kanału Ostródzko-Elbląskiego, będącego na liście Pomników Historii • Interesujące obiekty zabytkowe – kościoły, dwory, parki • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej wpisane do rejestru zabytków • Duża ilość zabytkowych cmentarzy różnych wyznań • Dobre pokrycie gminy siecią szlaków turystycznych • Korzystna lokalizacja siedziby gminy w centrum jej obszaru, co wiąże się z jego dobrą dostępnością • Czystość środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • Niemal całkowicie zdewastowana większa część zabytkowych cmentarzy ewangelickich • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niezbyt dobry stan zachowania większości założeń dworsko-parkowych • Zmodyfikowane historyczne układy przestrzenne części wsi • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niewielkie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Zbyt duża sezonowość turystyki

<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców gminy • Aktywna działalność organizacji pozarządowych • Często aktualizowana strona internetowa gminy 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Migracje ludności • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe (zwłaszcza powódzie) i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY OSTRÓDA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Ostróda formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W związku z dużą atrakcyjnością turystyczną terenów gminy Ostróda, w celu jak największej przydatności niniejszego dokumentu dla potrzeb rozwoju turystyki w wymienionych tu założeniach postawiono przede wszystkim na realność poszczególnych działań i uwzględniono kierunki rozwoju gminy. Dzięki temu istnieją możliwości realizacji poniższych priorytetów w najbliższym horyzoncie czasowym. Należy podkreślić, że niemal wszystkie obiekty wpisane do GEZ nie są administrowane przez gminę (lub zostały bardzo niedawno odnowione, np. park w Durągu czy most w Głaznotach), stąd możliwości inwestycyjne ze środków budżetu gminy są bardzo ograniczone i mogą sprowadzać się właściwie do roli doradczej dla właścicieli.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Cel szczegółowy I.1 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy,
2. Realizacja zasad ochrony historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy
4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci, głównie poprzez prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych,
5. Respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej w polityce przestrzennej gminy,
6. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, uaktualnianie kart GEZ, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy, stanowisk itp.,
7. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ.

Cel szczegółowy I.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych na miarę możliwości budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków,
2. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
3. Stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
4. Dofinansowanie następujących inwestycji ze środków budżetu gminy:

I. REWITALIZACJA MOSTU W GLAZNOTACH - KWOTA ZADANIA: 1875371,80 ZŁ; DOFINANSOWANIE 1517175,79 ZŁ Z REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO NA LATA 2014–2020;

II. REWITALIZACJA PARKU W DURĄGU - KWOTA ZADANIA 1146531,19 ZŁ - DOFINANSOWANIE 939995,23 ZŁ Z REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO NA LATA 2014–2020;

III. DOFINANSOWANIE ZAKUPU OKIEN W ZABYTKOWYM KOŚCIELE W KRAPLEWIE - 5000 ZŁ.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków
3. Zaplanowanie środków w budżecie gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych
4. Opracowanie zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach (wydanie stosownej uchwały, regulaminu, wzoru wniosku itd.) oraz doradztwo przy wypełnianiu dokumentów

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
2. Wykorzystanie Kanału Ostródzko-Elbląskiego, wpisanego na listę Pomników Historii jako głównego elementu strategii promocyjnej gminy
3. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby kulturowe
4. Wykorzystanie historycznych materiałów dotyczących terenów gminy
5. Polepszenie dostępności poszczególnych obiektów poprzez odpowiednie oznakowanie dróg czy szlaków turystycznych
6. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym
7. Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań gminy
8. Współpraca z gminami ościennymi oraz organizacjami międzynarodowymi przy realizacji celów związanych z promocją ruchu turystycznego
9. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków

Cel szczegółowy II.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowaskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych

4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym

5. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego

6. Nagłaśnianie wśród lokalnej społeczności najważniejszych badań, odkryć i publikacji związanych z tradycją regionalną w celu wzrostu tożsamości regionalnej mieszkańców

Cel szczegółowy II.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury

2. Wspieranie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym

3. Wprowadzanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez różnego rodzaju konkursy, wystawy, wycieczki itp.

4. Wspieranie badań naukowych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym

5. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury)

6. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań)

7. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu.

W związku z trudną sytuacją finansową, spowodowaną potencjalnymi stratami wpływów do budżetu ze względu na zagrożenie epidemiologiczne trudno jest ocenić środki, które będą przekazywane w najbliższych latach na ochronę dziedzictwa kulturowego. Gmina jest świadoma swojej roli w dbałości o zabytki i w przypadku wygospodarowania środków finansowych przeznaczone zostaną one również na działania związane z zabytkami.

Należy zwrócić też uwagę na wartość historyczną obiektów, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Celem podstawowym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest zachowanie substancji zabytkowej, jednak nie wyklucza to całkowicie zastosowania nowocześniejszych technologii lub materiałów budowlanych. Jednakże wszelkie niekontrolowane przebudowy mogą skutkować nieodwracalną utratą walorów zabytkowych poszczególnych budynków, stąd dla obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków przyjęto następujące ustalenia odnośnie:

1. Wymiany stolarki otworowej,

- tylko materiał historyczny tj. okna drewniane w budynkach z odtworzeniem podziałów i dekoracji. Dopuszczalna zmiana konstrukcji okien skrzynkowych na jednoramową, w uzasadnionych przypadkach dekapitalizacji okien;

- w przypadku wymiany stolarki drzwiowej stosować zasadę odtworzenia materiału, konstrukcji, podziałów, artykulacji (dekoracji);

2. Wymiany pokrycia dachowego

- tylko dachówka ceramiczna (holenderka, zakładkowa, karpiówka etc.) w układzie i na wzór istniejącej w obiekcie. W przypadku katastrofy budowlanej, konieczności doraźnego zabezpieczenia przed pogarszaniem się stanu zachowania i stanu technicznego więźby i pokrycia, dopuszczenie na czas określony tymczasowego zabezpieczenia (nie dłużej niż do 10 lat) pokrycia np. gontem bitumicznym, blachą, blachodachówką (kolor ceglasty, matowy). Wymagana uprzednio dokumentująca ten fakt opinia techniczna (np. wskazująca konieczność remontu więźby – określająca jak i czym, zawierająca adnotację o konieczności tymczasowego położenia innego pokrycia dachu.

- docelowo należy stosować dachówkę i remontować więźby dachowe.

3. Ocieplenia budynków

- ze względu na wysoki walor krajobrazowy obiektów i zespołów, dokumentujących wartości historyczne i kulturowe regionu, jednostkowo posiadających skromny walor artystyczny i naukowy, nie dopuszcza się stosowania dociepleń lekkich, zewnętrznych ścian, elewacji wykonanych z cegły licowej (ceramicznej, silikatowej), kamienia, drewna oraz wątków mieszanych tj. kamiennie-ceglanych, muru pruskiego, etc.,
- dopuszcza się stosowanie dociepleń lekkich, na zewnętrznych elewacjach tynkowanych, pozbawionych detalu architektonicznego (gzymsów, opasek, dekoracji sztukatorskich, elementów drewnianych etc.), pod warunkiem odtworzenia struktury, faktury i kolorystyki oryginalnego, historycznego tynku.
- Ewentualnie w przypadku gdy występuje tylko prosty gzyms podokapowy – odtworzyć gzyms podokapowy, z jego profilowaniem, odsadzeniem od lica ściany etc.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla gminy Ostróda powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony gminy Ostróda zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo- konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła
- Źródła zagraniczne:
- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (Wojewódzki Regionalny Program Operacyjny)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	2
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	2
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ.....	7
4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW.....	8
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	10
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY OSTRÓDA.....	23
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT.....	31
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	33
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	36
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	36
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	37

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) Wójt sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Program oparty jest na gminnej ewidencji zabytków (GEZ), w której znajdują się zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa warmińsk-mazurskiego, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wytypowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Program opieki nad zabytkami Gminy Ostróda na lata 2021-2024 uwzględnia m.in. uwarunkowania ochrony zabytków w gminie, problemy jakie dotyczą ochrony zabytków oraz możliwości finansowania inwestycji, w celu poprawy stanu zachowania zabytków.